

سورهٔ حجر به نام خدای خوب مهربان

الف، لام، را.

آیه‌های کتاب الهی و قرآن جداکنندهٔ حق از باطل پیش روی شماست. ۱
چه بسا روزی فرا برسد که بی‌دین‌ها آرزو کنند مسلمان می‌بودند! ۲ به حال خود
رهایشان کن: می‌خورند و کیف می‌کنند و آرزوهای دورودراز سرگرمشان می‌کند؛
ولی بالاخره خواهند دانست! ۳

هیچ شهری را نابود نکردیم، مگر آنکه سرنوشتش معین شده بود. ۴ هر
ملتی که دورانشان تمام شود، نمی‌توانند حتی برای لحظه‌ای آن را جلو و عقب
ببندازند. ۵

بت پرست‌ها با تمسخر به پیامبر می‌گفتند: «آهای تو که مثلاً قرآن برایت
فرستاده شده، واقعاً که دیوانه‌ای! ۶ اگر راست می‌گویی، فرشته‌ها را چرا
پیشمان نمی‌آوری؟!» ۷ باید بدانند که فرشتگان را می‌فرستیم، اما به وقتش!
آن لحظه هم دیگر به بت پرست‌ها مهلت داده نمی‌شود! ۸ ما خودمان قرآن را
فرستاده‌ایم و خودمان هم از هر آسویی حتماً و حتماً حفظش می‌کنیم. ۹

البته، قبل از تو هم پیامبرانی به میان مردمان گذشته فرستادیم. ۱۰ هر
پیامبری پیش آن‌ها رفت، بدون استثنا، مسخره‌اش کردند! ۱۱ طبق روشمان
در هدایت همگان، پیام‌های قرآن را به صورت شفاف به گناهکارها می‌فهمانیم.
۱۲ بالین همه، به آن ایمان نمی‌آورند! البته راه‌وروش مردمان گذشته هم همین
بوده است. ۱۳

اگر دری از آسمان به رویشان باز کنیم تا مُدام از آن بالا روند و از اسرار غیبی عالم
باخبر شوند، باز هم می‌گویند: «حتماً جلویمان چشم‌بندی کرده‌اند؛ بلکه بدتر:
اصلاً جادو جنبل شده‌ایم!» ۱۴ ۱۵

در آسمان صورت‌های فلکی گذاشته‌ایم و برای تماشاگران چشم‌نوازش ساخته‌ایم ۱۶ و از دسترس هر شیطان رانده شده‌ای حفظش کرده‌ایم؛ ۱۷ مگر آن کس که دزدکی گوش دهد که در آن صورت شهابی نورانی تعقیبش می‌کند. ۱۸ در زمین هم، خشکی‌ها را گسترش دادیم و کوه‌های پابرجا را به آن پیچ کردیم و گیاهان و درختان مفید و متناسب در آن رویاندیم. ۱۹ همچنین، روی زمین وسایل زندگی شما و موجودات زنده‌ای را فراهم کردیم که شما روزی رسانشان نیستید. ۲۰

هرچه در جهان هستی هست، منبع اصلی‌اش پیش ماست و هر موجودی را با ویژگی‌های خاصی می‌آفرینیم. ۲۱ بادها را مأمور بارورکردن ابرها می‌کنیم؛ آنگاه از دل ابرها برف و باران می‌فرستیم. شما توان ذخیره همه‌اش را ندارید،^۲ به همین خاطر، با چشمه‌ها و چاه‌ها آب آشامیدنی‌تان را تأمین می‌کنیم. ۲۲ ماییم که زنده می‌کنیم و می‌میرانیم و ماییم که ماندنی هستیم و وارث همه چیز. ۲۳ همه کسانی را که قبل از شما به دنیا آمده‌اند یا بعداً به دنیا می‌آیند، می‌شناسیم و زیر نظرشان گرفته‌ایم. ۲۴ خداست که همه را روز قیامت جمع می‌کند؛ چون او کاردرستی داناست. ۲۵ نخستین انسان را از گل ولای خشکیده آفریدیم ۲۶ و قبل از آفرینش او، نخستین جن را از شعله‌های آتش آفریدیم. ۲۷

خدا به فرشتگان فرمود: «دارم بشری می‌آفرینم از گل ولای خشکیده. ۲۸ وقتی خلقتش را کامل کردم و به او جان دادم، در برابرش به سجده بیفتید.» ۲۹ همه فرشتگان بی‌استثنا سجده کردند، ۳۰ جز ابلیس که با سجده‌کنندگان همراه نشد. ۳۱

۱. این طور آیه‌های قرآن که کم هم نیستند، مثال‌هایی است برای به تصویرکشیدن حقایق خارج از حس، تا نامحسوس‌ها محسوس شود. در اینجا، منظور این است که هر بار شیطان‌ها و جتی‌ها بخواهند به عالم فرشتگان نزدیک شوند و از اسرار آفرینش و حوادث آینده سر در بیاورند، فرشتگان با نوری ملکوتی که شیطان‌ها و جتی‌ها تاب تحملش را ندارند، دورشان می‌کنند.

۲. بشر با عقل خداداد به فناوری سدسازی کنونی دست پیدا کرده است؛ ولی هنوز هم بارش ناگهانی باران و آب شدن فوری برف‌ها و جذب نشدن آن در لایه‌های روئین زمین یا به عکس آن، عبورش از سفره‌های زیرزمینی، خسارت‌های هنگفتی برای امنیت زیستی انسان‌ها به بار می‌آورد.

خدا پرسید: «ایلیس، چه در دلت گذشت که سجده نکردی؟!» ۳۲ ایلیس متکبرانه جواب داد: «من آنی نیستم که بیایم در برابر بشری سجده کنم که او را از گل ولای خشکیده آفریده‌ای.» ۳۳

فرمود: «حالا که این طور شد، از این موقعیت اخراجی! چون که تو رانده شده‌ای ۳۴ و تا روز قیامت، مُدام مشمول لعنت خدایی.» ۳۵

گفت: «خدایا، تاروژی که مردم دوباره زنده می‌شوند، مهلتم بده.» ۳۶ فرمود: «به تو مهلت می‌دهم، نه تا روز قیامت؛ بلکه تا روزی که زمانش را من می‌دانم و بس.» ۳۷ ۳۸
گفت: «خدایا، حالا که از راه به درم کردی، من هم در دنیا، کارهای زشت مردم را در نظرشان رنگ و لعاب می‌دهم و همگی‌شان را از راه به در می‌کنم، مگر بندگان نابت^۲ را.» ۳۹ ۴۰

فرمود: «در گمراه شدنِ گمراهان و گمراه نشدن بندگان ناب، همه‌کاره منم. ۴۱ تو، در حالت عادی، بر هیچ‌یک از بندگانم تسلط نداری؛ مگر آن‌هایی که خودخواسته و با دنباله‌روی از تو، از راه به در می‌شوند. ۴۲ حتماً جهنم وعده‌گاه همهٔ آن‌هاست: ۴۳ هفت طبقه دارد و هر طبقه با بخش‌های مختلفش، جای جماعتی از آن‌هاست. ۴۴ البته خودمراقبان در باغ‌هایی پردرخت‌اند و در کنار چشمه‌ساران. ۴۵ به آنان ندا می‌رسد: 'با آرامش و امنیت خاطر، قدم در بهشت بگذارید.' ۴۶ هر کینه و کدورتی را از دل‌هایشان ریشه‌کن کرده‌ایم؛ آن‌طور که برادروار، روبه‌روی هم، بر تخت‌ها لَم داده‌اند.

۴۷ دچار رنج و خستگی نمی‌شوند و بنا هم نیست از آنجا بیرونشان کنند.» ۴۸
پیامبر! به بندگانم خبر بده که در برخورد با خطاکاران، آمرزندهٔ مهربانم. ۴۹ البته عذابم، برای افراد سرکش، عذابی زجرآور است! ۵۰ برای جافتادن مطلب، داستان فرشتگانی را بازگو کن که مهمان ابراهیم شدند: ۵۱^۳

۱. منظور همان روزی است که بشر به کمال سعادت خود می‌رسد و جامعهٔ بشری از گناه و شررهایی می‌یابد و به خیر و صلاح خالص می‌رسد؛ به طوری که روی زمین، فقط خدا را می‌پرستند و بساط انحراف و بی‌دینی برچیده می‌شود و زندگی آرام و آرمانی بشر رواج می‌یابد و بیماری‌های درونی و وسوسه‌های قلبی از بین می‌رود.

۲. معنای مخلص در پاورقی آیهٔ ۲۴ سورهٔ یوسف (ص ۲۳۸) آمده است.

۳. این داستان در این آیه‌ها هم هست: ۶۹ به بعد هود (ص ۲۲۹) و ۲۴ به بعد ذاریات (ص ۵۲۱).

وارد خانه اش شدند و سلام کردند. وقت پذیرایی، ابراهیم گفت: «راستش، رفتار تان کمی مایه نگرانی ما شده!»^{۵۲} گفتند: «نگران نباش. ما به تولد پسری دانا مژده‌ات می‌دهیم.»^{۵۳} با تعجب پرسید: «سرپیری، مرا به داشتن بچه مژده می‌دهید؟! این دیگر چه مژده‌ای است؟!»^{۵۴} پاسخ دادند: «بشارتی که به تو دادیم، راست است. نکند ناامید شوی!»^{۵۵} با اطمینان گفت: «آخر، جز گمراهان، چه کسی از رحمت خدا ناامید می‌شود؟!»^{۵۶}

بعد پرسید: «ای فرستاده‌های خدا، مأموریت اصلی تان چیست؟»^{۵۷} جواب دادند: «ما مأموریت داریم جماعتی گناهکار را نابود کنیم؛^{۵۸} به جز خانواده لوط را که همگی شان را نجات می‌دهیم؛^{۵۹} جز زنش را که برنامه داریم با جامانده‌ها، گرفتار عذاب شود.»^{۶۰}

همین که فرستادگان الهی پیش خانواده لوط آمدند،^{۶۱} لوط با تعجب گفت: «شما را به جا نمی‌آورم. انگار غریبه‌اید!»^{۶۲} گفتند: «نه، غریبه نیستیم؛ بلکه خبری برایت آورده‌ایم که قومت همیشه در آن شک و شبهه می‌کردند: ^{۶۳} همان عذاب بی‌برو برگرد را! ما راست می‌گوییم. ^{۶۴} کمی که از شب گذشت، خانواده‌ات را راه بینداز و خودت پشت سرشان راه بیفت. پشت سرتان را هم نگاه نکنید. به جایی بروید که به شما دستور داده می‌شود.»^{۶۵} بالاخره، به لوط آن خبر تکان دهنده را رساندیم: وقت سحر، همه آن‌ها ریشه‌کن می‌شوند!^{۶۶}

از آن طرف مردان شهر، ذوق زده و گوش به گوش رسان، به طرف خانه لوط آمدند تا با مهمانانش لواط کنند!^{۶۷} لوط خواهش کرد: «اینان مهمان من اند. آبرویم را نبرید. ^{۶۸} در محضر خدا، از این تصمیم دست بردارید و شرمندهم نکنید.»^{۶۹} گفتند: «مگر تو را از میزبانی هر بنی بشری نهی نکرده بودیم؟!»^{۷۰}

۱. نگرانی حضرت ابراهیم و همسرش، هاجر، برخاسته از این بود که مهمانان سرزده وارد خانه آن‌ها شدند و تازه، بعد از آماده شدن غذا، به آن لب نزدند.

۲. این داستان در آیات ۸۰ به بعد اعراف (ص ۱۶۰) و ۷۴ به بعد هود (ص ۲۳۰) گذشت.

گفت: «حالا که اصرار دارید، باشد: اینان دختران من اند. خب، با همین ها ازدواج کنید.» ۷۱

ای محمد، به جان خودت که آن ها در مستی غفلت، سرگردان بودند. ۷۲ سرانجام، سحرگاه، غرّشی وحشت زان ها را فرا گرفت! ۷۳ به دنبال آن، شهرشان را زیرورو کردیم و با گل هایی سفت سنگ بارانشان نمودیم! ۷۴ آثار آن حادثه برای کاوش باستان شناسان باقی مانده است. ۷۵ آن آثار بر سر راهی است که هنوز در آن رفت و آمد می کنند. ۷۶ در این فاجعه، گوشه ای از قدرت نمایی خدا بود برای مؤمنان. ۷۷ اهالی آیکه^۱ هم مردمی بدکار بودند. ۷۸ از آن ها هم انتقام گرفتیم. شهر مردم لوط و شهر آیکه در کنار بزرگراه مدینه به شام قرار دارد. ۷۹

همچنین، مردم حجر^۲ به پیامبران آنگ دروغگویی می زدند. ۸۰ ما آیه ها و معجزه هایمان را نشانشان دادیم؛ ولی به آن ها بی اعتنا بودند. ۸۱ آن ها برای امنیت بیشتر، در دل کوه ها خانه می تراشیدند. ۸۲ سرانجام، به وقت سحر، غرّشی وحشت زان ها را فرا گرفت ۸۳ و دست آوردهای مادی شان دردی از آن ها دوا نکرد! ۸۴ آسمان ها و زمین را و آنچه میان آن هاست، بر اساس حکمت آفریده ایم. ردخور ندارد که قیامت آمدنی است؛ با این حساب، اگر بی دین ها مسخره ات می کنند، تو بزرگواری کن و فعلاً نادیده بگیر. ۸۵ خدا همان آفریدگاری است که حالشان را می داند. ۸۶ در ضمن، سوره حمد و قرآن مجید را در دسترست گذاشتیم. ۸۷

وقتی می گویم «نادیده بگیر»، یعنی به امکاناتی مادی که گروه هایی از بی دین ها را از آن بهره مند کرده ایم، چشم ندوز و برای گمراهی شان اندوه مخور. در عین حال، مؤمنان را زیر پر و بال بگیر. ۸۸ به بی دین ها بگو: «من فقط هشدار صریح به عذاب می دهم.» ۸۹ منظور عذابی است که بر سر تکه تکه کنندگان فرستادیم؛ ۹۰

۱. شهر آیکه منطقه ای جنگلی در مناطق مرزی اردن و عربستان سعودی و در همسایگی شهر مدین بوده است. حضرت شعیب علیه السلام علاوه بر مردم مدین، مردم آیکه را نیز راهنمایی می کرده است. داستان مردم آیکه را در آیه های ۱۷۶ به بعد سوره شعراء (ص ۳۷۴) بخوانید.

۲. شهر حجر در منطقه ای کوهستانی و دره ای در شمال غربی عربستان قرار داشته است. قوم ثمود در آنجا زندگی می کرده اند و پیامبرشان حضرت صالح علیه السلام بوده است. داستان این قوم در آیه های ۷۳ به بعد اعراف (ص ۱۵۹) و آیه های ۶۱ به بعد هود (ص ۲۲۸) گذشت.

همان‌هایی که قرآن را با آنگ سحر و شعر و آفیون و افسانه، چندپاره کردند.^۱
 ۹۱ به خدا قسم که همگی‌شان را بازخواست می‌کنیم، ۹۲ از کارهای زشتی که مرتکب می‌شدند. ۹۳

تو مأموریتت را در دعوت به اسلام، علنی کن و به بت پرست‌ها اعتنایی نکن؛
 ۹۴ چون که شرّ مسخره‌کنندگان را ما از سرت کوتاه می‌کنیم؛ ۹۵ همان کسانی که هم‌ردیف خدا به معبود دیگری قائل هستند. بالاخره خواهند دانست! ۹۶
 ای پیامبر، خوب می‌دانیم که از زخم‌زبان‌های بت پرست‌ها دلت می‌گیرد. ۹۷
 برای رفع دل‌تنگی، خدا را از سرِ سپاس به پاکی یاد کن و سر به سجده بگذار ۹۸
 و خدا را تا سروقّت مرگ بندگی کن. ۹۹

سوره نحل

به نام خدای خوبِ مهربان

ای بت پرست‌ها، پیروزی مسلمانان و شکست شما فرا می‌رسد؛ پس عجلوانه،
 آن را از خدا نخواهید! بله، خدا پاک و برتر است از بت‌هایشان. ۱
 به فرمان خودش فرشتگان را به همراه موجودی که از همه فرشتگان برتر است
 به سوی بندگانی که شایسته بدانند، می‌فرستد و با این کار، به آنان دستور می‌دهد
 که به مردم هشدار دهید: «معبودی جز من نیست؛ پس در حضور من، مراقب
 رفتارتان باشید.» ۲

خدا آسمان‌ها و زمین را بر اساس حکمت آفریده است. او از بت‌های آن‌ها بسیار
 برتر است. ۳ خدا انسان را از ذره‌ای ناچیز می‌آفریند؛ اما او در عین ناباوری،
 دشمنی سرسخت می‌شود! ۴

خدا چهارپایان را برای استفاده‌تان آفریده است تا با پشم و پوستشان، خودتان را
 از گرما و سرما حفظ کنید و از فراورده‌های لبنی و گوشتی‌شان تغذیه کنید. ۵ وقت
 برگرداندنشان از چراگاه و وقت بردنشان به آنجا چه زیبایی‌ها که نمی‌بینید! ۶

۱. متأسفانه هنوز هم هستند مشتی به اصطلاح «روشنفکر» که نابخردانه و بایی انصافی دین را آفیون جامعه می‌دانند!

برخی از آن‌ها مثل شتر و گاو، بارهایشان را به جاهایی می‌برند که بدون آن‌ها، جز با جان‌کندن زیاد به آنجا نمی‌رسیدید.^۱ بله، صاحب‌اختیاران دلسوزی مهربان است. ۷ خدا اسب‌ها و قاطرها و خرها را هم آفریده است و نیز وسایل نقلیه دیگری را که الان از آن‌ها بی‌خبرید،^۲ تا سوارشان شوید و مایه زینتتان باشند. ۸ نشان دادن راه درست به عهده خداست؛ زیرا برخی راه‌ها، انحرافی است. البته او اگر می‌خواست، همه‌تان را به زور هم که شده، به راه درست می‌برد. ۹ اوست که از آسمان برف و باران می‌فرستد تا آب آشامیدنی‌تان تأمین شود و درختان و گیاهان رشد کنند و بتوانید دام‌هایشان را به چرای ببرید. ۱۰ با آن بارندگی‌ها کشتزارها، درختان زیتون و خرما، انواع انگور و میوه‌های گوناگون را هم پرورش می‌دهد. در آفرینش این همه محصول، نشانه‌ای از یکتایی خداست برای مردمی که فکرشان را به کار می‌اندازند. ۱۱ او شب و روز و خورشید و ماه را در خدمتتان گذاشته است و به دستورش، ستارگان هم چنین‌اند. در این کار، نشانه‌هایی از یکتایی خداست برای مردمی که عقلشان را به کار می‌اندازند. ۱۲ در زمین هم مواد و معادن رنگارنگ برایتان آفریده و در اختیارتان گذاشته است. در آفرینش این‌ها هم نشانه‌ای از یکتایی خداست برای مردمی که می‌خواهند به خود بیایند. ۱۳ هم اوست که دریا را در اختیارتان گذاشته است تا از دریا گوشت ماهی تروتازه بخورید و برای زینتتان زیورهایی، مانند مروارید، بیرون بیاورید. کشتی‌ها را هم می‌بینی که سینه دریا را می‌شکافند تا از نعمت‌های بیش از اندازه خدا بهره‌مند شوید و تا شاید شکر کنید و... ۱۴

۱. حتی همین الان در بعضی مناطق صعب‌العبور بیابانی و کوهستانی که جاده‌ای در کار نباشد، حیوانی مثل شتر و قاطر از هر وسیله نقلیه‌ای مفیدتر است. رزمندگان ما در جنگ تحمیلی هشت‌ساله، از قاطر در مناطق عملیاتی کردستان استفاده‌ها می‌کردند. «گردان‌های قاطرزیه» معروف است.

۲. منظور این است که خدای مهربان، استعدادها را شکوفا می‌کند تا با استفاده از مواد خام موجود در طبیعت، وسایل نقلیه سریع و راحتی مانند ماشین، قاطر، کشتی و هواپیما بسازند و روزبه‌روز، از نظر کمی و کیفی، آن‌ها را ارتقا دهند.

در زمین هم کوه‌های ریشه‌دار گذاشته تا زمین بالرزه‌های دائمش زندگی‌تان را به هم نریزد. رودها و راه‌ها و علائم مختلفی^۱ هم پدید آورده تا در سفرها، راحت‌تر به مقصد برسید. شب‌روان نیز با ستارگان بتوانند به راهشان ادامه دهند. ۱۵ ۱۶

آیا کسی که می‌آفریند، مانند بت‌هایی است که نمی‌آفرینند؟! پس چرا به خود نمی‌آیید؟! ۱۷ اگر بخواهید نعمت‌های خدا را بشمارید، نمی‌توانید یکی یکی شان را بشمارید. خدا آمرزندهٔ مهربان است. ۱۸ خدا می‌داند چه‌ها پنهان می‌کنید و چه‌ها آشکار. ۱۹

بت‌هایی که بت پرست‌ها به جای خدا می‌پرستند، نه تنها چیزی نمی‌آفرینند، بلکه خودشان هم آفریده شده‌اند! ۲۰ اجسامی بی‌جان‌اند و حتی نمی‌دانند عبادت‌کنندگانشان کی دوباره زنده می‌شوند! ۲۱ معبودتان معبودی یگانه است. بت پرست‌های بی‌اعتقاد به آخرت هم به دلیل داشتن تکبر و غرور، واقعیت‌ها را انکار می‌کنند. ۲۲ خدا بدون شک، می‌داند چه‌ها پنهان می‌کنند و چه‌ها آشکار. او گردنکشان را دوست ندارد. ۲۳

وقتی از سران بت پرست بپرسند: «خدا چه چیزی فرستاده است؟»، می‌گویند: «قرآن افسانه‌های گذشتگان است!» ۲۴ با این حرف‌ها، می‌خواهند مردم عادی را از راه به‌در کنند. این‌ها روز قیامت، هم باید بارسنگین همهٔ گناهان خود را به‌دوش بکشند، هم بار گناهان مردم ساده‌لوح را بعد از گمراه‌کردنشان. بدانید که بد باری به‌دوش می‌کشند! ۲۵

قبل از آن‌ها هم کسانی از این نقشه‌ها کشیدند؛ ولی خدا خانهٔ نیرنگشان را چنان از بیخ‌وبن کند که سقفش بر سرشان فرو ریخت و در اوج بی‌خبری، این عذاب بنیان‌کن سراغشان آمد. ۲۶

۱. این علائم بر دو قسم است: ۱. علائم طبیعی که خدای مهربان، بی‌واسطه آن‌ها را آفریده است؛ مانند کوه‌ها، جنگل‌ها، رودخانه‌ها، دریاها و هزاران علامت دیگر. ۲. علائم قراردادی که خدا به فکر انسان می‌اندازد تا آن‌ها را بسازد و در شناسایی راه‌ها و مکان‌ها و... به‌کار ببرد؛ مانند علائم راهنمایی و رانندگی، رموز و اشارات مختلف، حروف و خطوط متنوع و هزاران علامت دیگر.

۲. منظور این است که خدا با مغفرتش، کمبودها را پوشش می‌دهد و با رحمتش، استعدادها را شکوفا می‌کند. به همین سبب، سرتاسر جهان، می‌شود خیر و خوبی و همهٔ موجودات از اتم گرفته تا سیاره‌ها و کهکشان‌ها، می‌شوند نعمت‌های الهی.

۳. این آیه با دو آیهٔ قبیل و سه آیهٔ بعدش می‌خواهد بگوید که فقط آفریننده و نعمت‌دهندهٔ آگاه به پیدا و پنهان عبادت‌های ماست که لیاقت پرستش دارد؛ نه بت‌هایی که هیچ‌یک از این سه ویژگی را ندارند.

سپس خدا در روز قیامت خوار و خفیفشان می‌کند و از آن‌ها می‌پرسد: «کجا ایند بت‌هایی که به جای من می‌پرستیدید و به خاطرشان با خداپرستان دشمنی می‌کردید؟!»

در اینجا، افراد با معرفت می‌گویند: «امروز، رسوایی و بدبختی گریبان بی‌دین‌ها را می‌گیرد.» ۲۷ همان‌هایی که فرشتگان جانشان را می‌گیرند، در حالی که به خودشان بد کرده‌اند. آن‌ها به ناچار سر تسلیم فرود می‌آورند؛ ولی به دروغ می‌گویند: «ما هیچ کار بدی نمی‌کرده‌ایم!» چرا، می‌کرده‌اید؛ زیرا خدا از کارهایی که دائم مشغولش بودید، خبر دارد. ۲۸ پس به طبقات جهنم وارد شوید که آنجا ماندنی هستید! راستی که بد جایی است جایگاه متکبران! ۲۹

همچنین، از کسانی که مراقب رفتارشان هستند، می‌پرسند: «خدا چه چیزی فرستاده است؟» جواب می‌دهند: «سراسر خیر و سعادت.» بله، کسانی که به دستورهای قرآن عمل کنند، در همین دنیا خوشبخت‌اند. البته سرای آخرت برایشان بهتر است و واقعاً که خوب جایی است سرای خودمراقبان: ۳۰

باغ‌های همیشه‌سبزی که واردش می‌شوند و در آن‌ها جوی‌ها روان است. در آنجا هر چه بخواهند، مهیاست. خدا به کسانی که مراقب رفتارشان باشند، این‌طور پاداش می‌دهد. ۳۱ در حال پاکی از هر گناه، فرشتگان جانشان را به آرامی می‌گیرند و به آنان مژده می‌دهند: «نگران نباشید و به خاطر کارهای خوبتان، به سلامت پا به بهشت بگذارید.» ۳۲

بت‌پرست‌ها نکند فقط منتظر همین‌اند که فرشتگان عذاب سراغشان بیایند یا روز قیامت برپا شود؟! رفتار کسانی که قبل از آن‌ها بودند نیز همین بود؛ ولی بالاخره نتیجه شوم رفتارهای ناپسندشان به خودشان برگشت و همان عذاب‌هایی به جانشان افتاد که مسخره‌اش می‌کردند. در واقع، خدا به آن‌ها بد نکرد؛ بلکه آن‌ها خودشان به خود بد کردند. ۳۳ ۳۴

بت پرست‌ها برای توجیه کارهای زشتشان می‌گفتند: «اگر خدا می‌خواست، ما و پدرانمان چیزی غیر او را نمی‌پرستیدیم و بی‌اجازه او، چیزی را حرام نمی‌کردیم!» رفتار کسانی که قبل از آن‌ها بودند هم همین بود؛ ولی مگر پیامبران جز رساندن صریح پیام الهی، وظیفه دیگری هم دارند؟! ۳۵

برای هر ملتی، پیامبری فرستادیم تا بگوید: «خدا را بندگی کرده و از طاغوت دوری کنید.» آنگاه، خدا دست گروهی را گرفت که از خود لیاقت نشان دادند و گروهی هم با بی‌لیاقتی‌شان سزاوار گمراهی شدند. پس به گوشه‌وکنار دنیا سفر کنید و ببینید آخرعاقبت آن‌هایی که آیه‌های خدا را دروغ دانستند، چه شد! ۳۶

هر چقدر هم برای هدایت آن‌ها حرص بزنی، باز بی‌فایده است؛ زیرا خدا مردم لجاج‌بازی را که به حال خودشان رها کرده است، به مقصد نمی‌رساند. آن‌ها دیگر یابوری ندارند. ۳۷

بت پرست‌ها سفت و سخت به خدا قسم می‌خورند که خدا هرگز مرده‌ها را دوباره زنده نمی‌کند. چرا، زنده می‌کند. این وعده حقی است بر عهده خدا. اما بیشتر مردم غافل و بی‌خبرند. ۳۸ بله، خدا آن‌ها را دوباره زنده می‌کند تا هر چیزی را که سرش اختلاف داشته‌اند، برایشان روشن کند و تا چنین منکرانی بفهمند که قسم دروغ می‌خورده‌اند. ۳۹ وقتی چیزی را بخواهیم، فقط تا فرمان بدهیم: «باش»، به سرعت به وجود می‌آید. ۴۰

مسلمانانی که به‌انگیزه رهایی از آزار دیگران به سرزمین‌های دیگر مهاجرت می‌کنند، زندگی سالم و راحتی روزی‌شان می‌کنیم. کاش می‌دانستند که زندگی آخرت به مراتب، سالم‌تر و راحت‌تر است! ۴۱ همان مهاجرانی که صبوری به خرج می‌دهند و به خدا توکل می‌کنند. ۴۲

۱. وظیفه پیامبران تبلیغ پیام الهی است تا مردم به اختیار خودشان راه درست را از نادرست تشخیص دهند و انتخاب کنند؛ نه اینکه مردم را به زور، دین‌دار کنند. دین‌داری اجباری که ارزشی ندارد! در آیه بعد هم آمده: خواست خدا این است که آن‌ها بت نپرستند و سرخود، چیزی را حلال و حرام نکنند. اما این خواستش را به اجبار بر آن‌ها تحمیل نمی‌کند؛ بلکه می‌خواهد آن‌ها از روی اختیار، تسلیم خواسته‌های او باشند.

قبل از تو هم، تمام فرستاده‌های ما برای پیامبری، انسان‌هایی بودند از جنس مردم؛ با این فرق که به آن‌ها وحی می‌کردیم. اگر از این بی‌خبرید، خب، از عالمان یهود بپرسید! ۴۳

بله، پیامبران را با دلیل‌های روشن و کتاب‌های آسمانی فرستادیم. قرآن را هم به سوی تو فرستادیم تا به تدریج، مردم را با معارفی آشنا کنی که به سویشان فرستاده شده و بلکه دربارهٔ شخصیت تو و پیامبری‌ات فکر کنند. ۴۴

بت پرست‌هایی که با حيله‌گری، مرتکب کارهای زشت می‌شوند، آیا مطمئن‌اند که خدا آن‌ها را در قعر زمین فرو نمی‌برد؟ یا از جایی که فکرش را نمی‌کنند، عذاب سراغشان نمی‌آید؟! ۴۵ یا با همان پیشرفت‌های مادی‌شان طوری عذابشان نمی‌کند که دیگر نتوانند حریف خدا شوند؟ ۴۶ یا به ترس و ناامنی گرفتارشان نمی‌سازد؟! البته خدا دلسوزی مهربان است. ۴۷

آیا بت پرست‌ها ندیده‌اند که چطور حتی سایهٔ آفریده‌های خدا سجده‌کنان و با فروتنی، به چپ و راست حرکت می‌کنند؟! ۴۸ نه تنها سایه‌ها، بلکه همهٔ جنبندگان آسمان‌ها و زمین برای خدا سجده می‌کنند و فرشتگان هم بی‌هیچ تکبری، در برابرش سجده می‌کنند و از خدای والاتر از خودشان حساب می‌برند و مأموریت‌هایشان را به بهترین شکل انجام می‌دهند. ۴۹ ۵۰

خدا فرمان داده است: «برای خود، دو معبود انتخاب نکنید؛ زیرا معبود باید یگانه باشد؛ پس فقط از من حساب ببرید و مرا بپرستید.» ۵۱ آنچه در آسمان‌ها و زمین است، فقط مال اوست و ارائهٔ برنامهٔ زندگی هم مخصوص اوست. با این حال، آیا جز او را بندگی می‌کنید؟! ۵۲

هر نعمتی که در اختیار شماست، از طرف خداست. تا مشکلات سراغتان می‌آید، رو به خدا نعره می‌کشید! ۵۳ اما همین که مشکلاتتان را برطرف می‌کند، عده‌ای از شما علت‌های دیگری را برطرف‌کنندهٔ مشکلات می‌پندارند. ۵۴

۱. بت پرست‌ها می‌گفتند: «آفریدگار عالم خداست؛ اما ادارهٔ عالم را به دست موجوداتی قوی و کامل مثل فرشتگان و بعضی از جنیان و آدمیان سپرده است. همچنین پرستش، بعد از شناسایی ممکن است و ما چون نمی‌توانیم خدا را کاملاً بشناسیم، نمی‌توانیم او را بپرستیم؛ بلکه مجبوریم تدبیرکنندگان عالم را بپرستیم.» خدا در جواب آن‌ها می‌فرماید: «یگانه آفریننده و تدبیرکنندهٔ عالم، من هستم و تدبیر عالم را هم به کسی نسپردم؛ پس فقط باید مرا بپرستید.»

آخرش هم، نعمت‌هایی را که به آن‌ها داده‌ایم، ناشکری می‌کنند. خوش باشید! بالاخره خواهید فهمید! ۵۵ در رسیدن آنچه روزی‌شان کرده‌ایم، علت‌هایی را سهیم می‌دانند که از تأثیراتشان اطلاع دقیقی ندارند. به خدا قسم، به خاطر این دروغ‌بافی‌هایتان بازخواست می‌شوید! ۵۶

با آنکه خدا از داشتن فرزند منزّه است، فرشتگان را دختران او می‌پندارند و پسران را برای خود می‌پسندند. ۵۷ هر وقت به یکی از آن‌ها خبر می‌دهند که دختردار شده است، رنگ از رویش می‌پرد و شروع می‌کند به خودخوری! ۵۸ از ناگواری خبری که به او داده‌اند، از قوم و قبیله‌اش مخفی می‌شود و نمی‌داند که با سرافکنندگی بزرگش کند یا زنده به گورش کند. هان! رفتار دوگانه را ببین که برای خدا، دختر و برای خود، پسر می‌خواهند! ۵۹ صفات زشت مال کسانی است که آخرت را باور ندارند و صفات برتر مال خداست؛ زیرا او شکست‌ناپذیر کاردرست است. ۶۰

اگر خدا مردم را به سزای ستمکاری‌شان مجازات می‌کرد، هیچ موجود زنده‌ای روی زمین باقی نمی‌ماند! ولی تا وقت مرگ حتمی مهلتشان می‌دهد. وقتی هم که اجلسان برسد، نمی‌توانند حتی برای لحظه‌ای آن را عقب و جلو بیندازند. ۶۱ دختردارشدنی را که برای خود نمی‌پسندند، برای خدا می‌پسندند! از طرف دیگر، گمان می‌کنند که پسردارشدن، خوشبختی می‌آورد! واقعاً که هر حرف نامربوطی که به زبانشان می‌آید، می‌گویند. بدون شک نه تنها آتش نصیبشان می‌شود، زودتر از همه هم واردش می‌شوند! ۶۲

به خدا قسم، به سوی گروه‌های قبل از تو، پیامبران زیادی فرستادیم؛ ولی شیطان کارهای زشت آن گروه‌ها را در نظرشان رنگ و لعاب داد. امروز نیز همه‌کاره‌شان شیطان است. عذابی زجرآور هم در انتظارشان است. ۶۳ قرآن را برای تو فرستادیم تا حقایقی را برای بت‌پرست‌ها توضیح دهی که با آن مخالف‌اند. البته قرآن برای مؤمنان، راهنمایی و رحمت ویژه است. ۶۴

۱. دلیل این مطلب این است که ستمکاران از سر ظلم و گناهشان نابود می‌شدند و انبیا و ائمه و اولیای معصوم علیهم‌السلام هم اصلاً به دنیا نمی‌آمدند؛ زیرا بالاخره در نیاکانشان، گناهکارانی پیدا می‌شد! حیوانات نیز نابود می‌شدند؛ چون آن‌ها به خاطر انسان‌ها آفریده شده‌اند و با نابودی انسان‌ها، بقای حیوانات هم بی‌فایده بود.

خدا از آسمان برف و باران می فرستد تا به برکتش، زمین را بعد از مردنش زنده کند. در این پدیده نشانه‌ای است بر وجود قیامت، برای مردمی که گوش شنوا دارند. ۶۵

چهارپایان هم برایتان مایهٔ عبرت‌اند: از شکم آن‌ها، از بین علف هضم شده و خون، شیری خالص بیرون کشیده و در اختیارتان می‌گذاریم که گوراری وجود نوشندگان است. ۶۶

شما بت پرست‌ها از محصولات درختان خرما و انگور، هم مشروبات حرام و هم محصولات حلال به دست می‌آورید. در همهٔ این‌ها، نشانه‌ای از یکتایی خداست، برای مردمی که عقلشان را به کار می‌اندازند. ۶۷

خدا در غریزهٔ زنبور عسل، این‌طور گذاشته است: «در شکاف کوه‌ها، روی درختان و در کندوهای دست‌ساز لانه بسازید. ۶۸ آن وقت از شهد گیاهان تغذیه کنید و با روش‌های آسان و خدادادی، شهدها را به عسل تبدیل کنید.» از شکم زنبورها، عسل با رنگ‌ها و طعم‌های مختلف تولید می‌شود که درمان خیلی از دردهای مردم در آن است. در این هم نشانه‌ای از یکتایی خداست، برای مردمی که فکرشان را به کار می‌اندازند. ۶۹

خدا شما را می‌آفریند و بعد از مدتی می‌میراند. البته بعضی‌هایتان را به سخت‌ترین دورهٔ زندگی، یعنی پیری، می‌رساند تا بعد از داشتن آن همه علم و هوشیاری، دچار حواس پرتی شوید! فقط خدا همیشه دانای تواناست. ۷۰

خدا بعضی‌تان را، از نظر استقلال مالی، بر بعضی دیگر برتری داده است. کسانی که این ویژگی را دارند، حاضر نیستند این حقشان را به زیردستانشان واگذارند تا همه از نظر استقلال مالی، با هم برابر باشند. آیا آن‌ها این نعمت الهی را انکار می‌کنند؟! ۷۱

خدا برای شما از نوع خودتان همسرانی قرار داد. از همسرانتان نیز بچه‌ها و نوه‌هایی به وجود می‌آورد و از نعمت‌های پاک و پاکیزه روزی‌تان می‌کند. با وجود این همه نعمت، آیا باز هم بت پرست‌ها عقاید باطل را باور می‌کنند و در برابر نعمت‌های خدا ناسپاس‌اند؟ ۷۲

۱. شروع دورهٔ پیری از ۷۵ سالگی است؛ ولی به نظر می‌رسد شروع و شدت آن در افراد مختلف، متفاوت باشد. همچنین، دوران پیری دوران سختی است؛ اما بندگان خوب خدا که عمری را با صداقت و درستکاری زندگی کرده‌اند، با امید و عشق وصف‌نشدنی برای مرگ و دیدار خدا، فرشتگان، پیامبران، ائمه، اولیای الهی علیهم‌السلام و دوستان و اقوام خوب خود که قبلاً از دنیا رفته‌اند، لحظه‌شماری می‌کنند.

آیا به جای خدا، بت‌هایی را می‌پرستند که نه تنها اختیار رزق و روزی شان را ندارند، بلکه در آسمان‌ها و زمین، اختیار چیزی را ندارند؟ اصلاً آن بت‌ها عَرَضَةٌ هیچ کاری ندارند! ۷۳ پس نسبت‌های ناروا به خدا ندهید؛ زیرا خداست که فقط از ذات خودش کاملاً خبر دارد و شما از آن بی‌خبر هستید. ۷۴

خدا مثالی می‌زند: دو نفر را در نظر بگیرید: برده‌ای که اختیار هیچ کاری ندارد و کسی که به او رزق و روزی فراوان از طرف خود داده‌ایم و پنهان و آشکار هم از آن در راه خدا هزینه می‌کند. این دو یکی‌اند؟! اَلْحَمْدُ لِلَّهِ که بت‌ها هم در مقایسه با خدا هیچ‌کاره‌اند! هرچند بیشتر بت‌پرست‌ها این حقیقت را نمی‌دانند. ۷۵

خدا مثال دیگری می‌زند: یا دو نفر را در نظر بگیرید که یکی از آن‌ها برده‌ای زبان نفهم است و عَرَضَةٌ هیچ کاری ندارد و سربرابر صاحب خود است. صاحبش دنبال هر کاری می‌فرستدش، او از پس آن بر نمی‌آید! اما دیگری، شخص زرنگی است که نه تنها خودش در راه درست است، بلکه دیگران را هم به رعایت میانه‌روی در زندگی سفارش می‌کند. این دو نفر یکسان‌اند؟! ۷۶

اسرار آسمان‌ها و زمین، از جمله اسرار قیامت، فقط در اختیار خداست. برای همین، برپایی قیامت برای خدا مثل یک چشم به هم زدن است و حتی آسان‌تر! زیرا خدا از عهده هر کاری برمی‌آید. ۷۷

خدا شما را از شکم مادرانتان بیرون آورد، درحالی‌که چیزی نمی‌دانستید و به شما نعمت گوش و چشم و عقل داد تا با آن‌ها حقایق را بفهمید و برای آن شکر کنید. ۷۸

مگر پرنده‌های بر فراز آسمان را تماشا نکرده‌اند که به آرامی در پروازند؟! جز خدا، کسی نگهشان نمی‌دارد. بله، برای مردم باایمان، در پرواز پرنده‌ها هم نشانه‌هایی از یکتایی خداست. ۷۹

خدا برایتان شرایطی آماده کرده که بعضی خانه‌هایتان را ثابت بسازید و بعضی را سیّار؛ این طور که از پوست چهارپایان،^۱ چادرهای سفری درست کنید تا موقع کوچ یا اُتراق، به راحتی نصب یا جمعشان کنید. همچنین، بتوانید از پشم و کرک و موی چهارپایان نیز برای خودتان اسباب زندگی فراهم کنید و تا وقتی نیاز دارید از آن‌ها استفاده کنید. ۸۰

خدا برای راحتی تان، از آفریده‌هایش سایه و سایه‌بان پدید آورد و برای اُتراقتان درد دل کوه‌ها، پناهگاه‌هایی آفرید و کاری کرد که بتوانید برای حفظ خودتان از سرما و گرما لباس‌هایی نازک و ضخیم تهیه کنید. همچنین، برای حفظ خودتان در برابر تیر و ترکش، زره و جلیقه بسازید. خدا نعمت‌هایش را این طور برایتان کامل می‌کند تا تسلیم فرمان‌هایش شوید. ۸۱

اگر با وجود این همه نعمت، باز سرپیچی کردند، غم نخور! وظیفه‌تو فقط رساندن صریح پیام الهی است. ۸۲ نعمت‌های خدا را می‌شناسند؛ اما نادیده‌اش می‌گیرند و بیشترشان ناشکرند. ۸۳

در صحنهٔ قیامت، از هر ملتی شاهدی بر کارهایشان فرا می‌خوانیم؛ آن وقت به بی‌دین‌ها نه اجازهٔ عذرخواهی داده می‌شود، نه اجازهٔ جبران گذشته! ۸۴ وقتی بدکارها با عذاب روبه‌رو شوند، متوجه می‌شوند که نه از عذابشان کم می‌کنند و نه مهلت فرار به آن‌ها می‌دهند. ۸۵

وقتی بت پرست‌ها با بت‌هایشان روبه‌رو می‌شوند، می‌گویند: «خدایا، این‌ها همان بت‌های ماست که به جای تو می‌پرستیدیم!»^۲ ولی بت‌ها حرف آن‌ها را این طور رد می‌کنند: «غلط می‌کردید که ما را می‌پرستیدید!» ۸۶ البته در آن روز، بت پرست‌ها در برابر خدا سر تسلیم فرود می‌آورند و بت‌های ساختگی‌شان هم از جلوی چشم آن‌ها غیبشان می‌زند! ۸۷

۱. امروزه، انسان با عقل خداداد، از مواد جدید و سبک، انواع چادر و اتاقک‌های چرخ‌دار می‌سازد.

۲. در روز نفس‌گیر قیامت، بت پرست‌ها برای توجیه اشتباهاتشان هر حرف مربوط و نامربوطی می‌زنند. یکی از آن حرف‌های نامربوط همین معرفی بت‌هاست! نه کسی از آن‌ها می‌خواهد بت‌هایشان را معرفی کنند و نه این معرفی دردی از آن‌ها دوام می‌کند.

البته به سزای خراب‌کاریِ سران بت‌پرست که مانع بندگی خدا می‌شدند، عذابی بر عذابشان اضافه می‌کنیم.^{۸۸}

ای پیامبر، در صحنهٔ قیامت از هر ملتی شاهی بر کارهایشان فرا می‌خوانیم. تو را نیز شاهد کارهای همگان می‌گیریم.^۲ قرآن را بر تو فرستادیم که روشنگر باشد برای هر چه باعث سعادت است و نیز زمینه‌ساز راهنمایی و رحمت و مژده باشد برای مسلمانان.^{۸۹}

خدا از سرِ مهربانی و مصلحت، به برقراری عدالت در جامعه، به خیرخواهی برای مردم و به بخشش به قوم و خویش فرمان می‌دهد. همچنین، از کارهای زشت و ناپسند و تجاوز به حقوق دیگران نهی می‌کند؛ تا به خود بیایید.^{۹۰} همچنین، پایبند باشید به تعهد دین‌داری؛ تعهدی که به حکم عقل و وحی بسته‌اید. قسم‌های جدی‌تان را هم نشکنید؛ مخصوصاً اگر پای خدا را در قسم‌هایتان وسط کشیده‌اید؛ چرا که خدا کارهایتان را می‌داند.^{۹۱} بله، مانند آن زنِ ریسنده‌ای نباشید که هر چه می‌ریسید، پنبه می‌کرد.^۳

در پناه قسم‌هایتان، به همدیگر خیانت نکنید؛ آن هم به این دلیل که یکی از دیگری نیرومندتر است. البته خدا می‌خواهد به این وسیله، امتحانتان کند. خدا در روز قیامت، هر چیزی را که سرش اختلاف داشتید، حتماً برایتان روشن می‌کند.^{۹۲} اگر خدا می‌خواست، همهٔ شما را در دین‌داری، به زور، گروهی یکدست می‌کرد؛ ولی خدا هر که را نالایق ببیند، به حال خودش رها می‌کند و هر که را لایق ببیند، دستش را می‌گیرد. حتماً هم دربارهٔ کارهایی که می‌کردید، بازخواست می‌شوید.^{۹۳}

۱. آیات ۲۴ و ۲۵ همین سوره را هم بخوانید.

۲. آیهٔ ۱۴۳ بقره (ص ۲۲)، ۴۱ نساء (ص ۸۵) و ۷۸ حج (ص ۳۴۱) هم در این باره است.

۳. به قول معروف، «گاو نه من شیر» نباشید! متأسفانه بیشتر ما همین طوریم؛ کار خوب زیاد داریم، ولی زود خرابش می‌کنیم. به کسی کمک می‌کنیم. ابروی کسی دیگر را می‌بریم! یا مردم خوش‌برخوردیم، با خانواده بداخلاق! در نماز و روزه پایه‌کاریم، در خمس و زکات سهل‌انگاز! در مجالس روضه و عزاداری شرکت می‌کنیم، ولی به عروسی‌های آن چنانی هم می‌رویم؛ حق الناس را سرسری می‌گیریم، چک برگشتی زیاد داریم، اموال عمومی را داغان می‌کنیم، بیت‌المال را مال پدری خودمان می‌دانیم و با این کارها تمام عبادت‌ها و کارهای خوبمان را به هدر می‌دهیم. برای همین، در چند جای قرآن آمده: انانی که کار خوب به قیامت «بیاورند»، بهتر از آن یاده برابرش نصیبشان می‌شود.

بله، با قسم خوردن، همدیگر را گول نزنید. مبادا با این دغل کاری، قدم استواری و بلغزد و مبادا به سزای اینکه مانع بندگی خدا شده‌اید، گرفتار بدبختی و بلا شوید و عذابی بی اندازه گریبانتان را بگیرد. ۹۴

تعهد دین داری خود را به قیمت ناچیز مادی نفروشید؛ زیرا اگر بفهمید، آنچه خدا روزی تان می‌کند، برایتان بهتر است. ۹۵ روزی خدایی، ماندنی است؛ ولی آنچه با دین فروشی به دست می‌آورد، بی برکت و تمام شدنی است. ما دین داران ثابت قدم را بر اساس بهترین کارهایشان پاداش می‌دهیم. ۹۶

به آنان که کار خوبی نکنند، چه مرد باشند چه زن، به شرط باایمان بودن، حتماً زندگی سالم و لذت بخشی می‌بخشیم. پاداششان را هم بر اساس بهترین کارهایشان می‌دهیم. ۹۷

وقتی می‌خواهی قرآن بخوانی، از شرّ شیطان رانده شده از خوبی‌ها، به خدا پناه ببر؛ ۹۸ زیرا او بر مؤمنانی که به خدا تکیه و توکل می‌کنند، هیچ تسلطی ندارد. ۹۹ شیطان فقط بر کسانی سلطه دارد که زیر چتر دوستی او بروند و با دنباله روی از او، به جای خدا او را عبادت کنند. ۱۰۰

وقتی آیه‌ای را با حکمی جدید، به جای آیه‌ای دیگر می‌گذاریم، بی‌دین‌ها به تو تهمت می‌زنند: «تو از خودت آیه درست می‌کنی.» این طور نیست. خدا کاملاً می‌داند که چه چیزی را می‌فرستد؛ ولی بیشترشان دلیل تغییر احکام را نمی‌دانند. ۱۰۱ بگو که جبرئیل، به شایستگی، آیه‌های جایگزین را از طرف خدا آورده است تا مؤمنان را ثابت قدم کند و زمینه ساز راهنمایی مسلمانان و مژده‌ای برای آنان باشد. ۱۰۲

ما خوب می دانیم که بت پرست‌ها می گویند: «این قرآن از طرف خدا نیست و انسانی آن را به محمد یاد می دهد.» چنین نیست. زبان کسی که قرآن را ساخته و پرداخته او می دانند، عربی نارساست و زبان قرآن، عربی گویاست. ۱۰۳ برخی افراد که آیه‌های خدا را باور نمی کنند، نه تنها خدا دستشان را نمی گیرد، بلکه عذابی دردناک هم نصیبشان می شود. ۱۰۴ فقط کسانی دروغ بافی می کنند که آیه‌های خدا را باور نمی کنند. دروغگوی واقعی آن‌ها هستند، نه پیامبر و مؤمنان. ۱۰۵

آن‌هایی که بعد از اسلام آوردن، دوباره به خدا کافر شوند و با میل و رغبت، بی دینی را در آغوش بگیرند، به خشم خدا گرفتار شده و عذابی شدید نصیبشان می شود. اما خشم و عذاب خدا به آنانی نمی رسد که دلشان به ایمان قرص باشد؛ ولی زیر فشار و شکنجه، مجبورشان کنند که به زبان چیزی بگویند. ۱۰۶ آن خشم و عذاب الهی به این دلیل است که آن‌ها زندگی دنیا را بر آخرت ترجیح دادند و خدا دست چنین جماعت بی دینی را نمی گیرد. ۱۰۷ آن‌ها کسانی اند که خدا بر دل‌ها و گوش‌ها و چشم‌هایشان، مهر بدبختی و بی خبری زده است و آن‌ها همان کسانی اند که خودشان را به غفلت زده‌اند! ۱۰۸ بدون شک، آن‌ها در آخرت سرمایه عمرشان را باخته‌اند. ۱۰۹

اما برخی افراد که بعد از تحمل آن همه رنج و شکنجه، مهاجرت کردند و در راه خدا جنگیدند و صبوری ورزیدند، خدا با آنان از این به بعد، حتماً آمرزنده مهربان است؛

آن هم روزی که در آن، هرکس که می‌آید به فکر دفاع از خودش است و در عدالت محض، تمام کارهای هرکس را کامل به او پس می‌دهند. ۱۱۰ ۱۱۱

خدا داستان شهری را مثال می‌زند که مردمش در امنیت و آرامش کامل به سر می‌بردند و رزق و روزی‌شان از هر طرف سرازیر بود؛ ولی ساکنانش با زرنگ بازی، در برابر نعمت‌های الهی ناشکری کردند. خدا هم به سزای این همه زرنگ بازی، رکود اقتصادی و ناامنی را به جانشان انداخت. ۱۱۲ البته پیامبری از خودشان برای راهنمایی‌شان برخاست؛ اما به او برچسب دروغگویی زدند. پس در حال کفران نعمت، عذاب الهی در برشان گرفت. ۱۱۳

بنابراین، از رزق خدادادی حلال و پاکیزه، بخورید و شکرگزار نعمت‌های خدا باشید؛^۱ البته اگر فقط او را بندگی می‌کنید. ۱۱۴

خدا فقط خوردن چیزهای نجس و نامطبوع را بر شما حرام کرده است مثل: گوشت حیوان مرده، خون، گوشت خوک و حیوانی که وقت سربردن نام غیر خدا بر آن برده‌اند. ولی کسی که برای حفظ جانش، آن هم با بی‌میلی و به اندازه ضرورت، مجبور به خوردنش شود، گناهی به گردنش نیست؛ چون خدا آمرزندهٔ مهربان است. ۱۱۵

هر حرفی به زبانتان می‌آید، نگویند و به دروغ نگویند: «این حلال است و آن حرام»، تا با این کار، دروغی به خدا نسبت دهید! کسانی که به خدا دروغ می‌بندند، خوشبخت نمی‌شوند. ۱۱۶ ممکن است با این دروغ‌بافی، بهرهٔ ناچیزی گیرشان بیاید؛ ولی غذایی زجرآور هم نصیبشان می‌شود. ۱۱۷

البته برای یهودی‌ها، نعمت‌های دیگری را هم حرام کردیم که قبلاً برایت شرح داده‌ایم.^۲ در واقع، ما به آن‌ها بد نکردیم؛ بلکه آن‌ها خودشان به خود بد کردند. ۱۱۸

۱. شکر یعنی نعمت‌های خدا را درست و در جای خود مصرف کردن.

۲. این عبارت به آیهٔ ۱۴۶ سورهٔ انعام (ص ۱۴۷) اشاره می‌کند که در آن آیه، خوردن گوشت بعضی حیوانات و بیه و چربی گاو و گوسفند نیز برای یهودی‌ها حرام اعلام شده بود.

با این همه، کسانی که از سرِ ندانم‌کاری، خطایی کرده‌اند و بعد از آن، توبه کرده و سراغ جبران گذشته رفته‌اند، خدا با آنان از این به بعد، آمرزندهٔ مهربان است. ۱۱۹

ابراهیم، یک تنه یک امت بود و در پیشگاه خدا، فروتن و میانه‌رو بود و هرگز بت نپرستید. ۱۲۰ شکرگزار نعمت‌های خدا هم بود. پس خدا او را انتخاب کرد و در راه درست زندگی گذاشت. ۱۲۱ به او در دنیا خوبی عطا کردیم و در آخرت از شایستگان برتر خواهد بود. ۱۲۲ سپس، به تو این طور وحی کردیم: «دنباله‌رو دین ابراهیم حق‌گرا و میانه‌رو باش؛ چراکه او هرگز بت نپرستید.» ۱۲۳

در ضمن، دستور ممنوع بودن ماهیگیری در روزهای شنبه^۲ فقط برای آزمایش یهودی‌ها بود؛ ولی آن‌ها با این دستور به مخالفت برخاستند! خدا در روز قیامت، به خاطر سرپیچی‌هایشان، آن‌ها را محاکمه می‌کند. ۱۲۴

ای پیامبر، مردم را همیشه با دلیل قانع‌کننده و نصیحت دلسوزانه، به راه خدا دعوت کن. همچنین، با بهترین روش، با آن‌ها به بحث و مناظره بنشین. البته خدا بهتری می‌داند وضع و حال آن‌هایی را که از راهش به در شده‌اند یا در راه درست قرار دارند. ۱۲۵

اگر کارتان با مشرکان به دعوا کشید و قصد انتقام‌گرفتن داشتید، به همان اندازه‌ای که آزارتان رسانده‌اند، تنبیهشان کنید. البته اگر می‌توانید، باز صبوری کنید؛ زیرا این رفتار برازندهٔ صابران است. ۱۲۶

بله، ای پیامبر، صبوری کن! البته تو بدون کمک خدا، نمی‌توانی صبور باشی. از گمراهی بت‌پرست‌ها هم غم نخور و از نقشه‌هایی که می‌کشند، دلگیر نباش؛ ۱۲۷ زیرا خدا در کنار کسانی است که صبر و حوصله می‌کنند و نیز در کنار نیکوکاران است. ۱۲۸

۱. باورقی آیهٔ ۱۳۰ سورهٔ بقره (ص ۲۰) را نگاه کنید.

۲. داستان‌شان در آیه‌های ۱۶۳ تا ۱۶۶ سورهٔ اعراف (ص ۱۷۱) آمده است.